

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.fpvmv.umb.sk/politickevedy>

Autor(i) / Author(s): Krokosová Katarína

Článok / Article: Korupcia ako prvok nevojenského chápania bezpečnosti: korupcia ako bezpečnostné riziko / Corruption as an Element of Non-Military Perception of Security: Corruption as a Security Risk

Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

KROKOSOVÁ, K. 2012. Korupcia ako prvok nevojenského chápania bezpečnosti: korupcia ako bezpečnostné riziko. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 15, č. 3, 2012. ISSN 1338 – 5623, s. 162 – 179. Dostupné na internete: http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2012/KROKOSOVA.pdf.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu Politické vedy. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

KORUPCIA AKO PRVOK NEVOJENSKÉHO CHÁPANIA BEZPEČNOSTI: KORUPCIA AKO BEZPEČNOSTNÉ RIZIKO

Katarína Krokosová*

RESUME

Author deals with the analysis of corruption being the phenomenon, which now can act as a security hazard. The first part of the paper includes the definition of the economic security platform as relatively modern concept which still continues to be in a contrast with a classical perception of the security, while author connects the specification of the corruption as a security hazard with these definitions. In the second part of the paper, author defines the content of the corruption term and specifies the corruption as an activity. The paper also includes the analysis of causes and consequences of the corruption for the reference objects' security in the final part, authors specifies an assessment of implications of the corruption for security environment and formulates the general suggestions how to manage this issue. The aim of the paper is to find an appropriate theoretical definition of the corruption, to highlight its actual causes and draw attention to the fact that such non-military phenomenon occurring in the political and economic environment can also considerably infringe the security and stability

Key words: corruption, security, economic sector, consequences of corruption, causes of corruption

Korupcia v kontexte ekonomickej bezpečnosti

Východiská ekonomickej bezpečnosti

V posledných desaťročiach došlo najmä pod vplyvom globalizácie a integrácie štátov, v súvislosti s ekonomickou kooperáciou k výrazným zmenám vo svete. Je potrebné na tieto zmeny dôsledne reagovať a prístupovať k novým situáciám obozretné, pričom je dôležité hľadanie nových a efektívnejších riešení hrozieb a rizík, ktoré sú konotované ekonomickými problémami. Hospodárske podmienky a ekonomické vzťahy sa stali prvkami, ktoré primárne určujú kvalitu a intenzitu celého svetového politického systému.

* Bc. Katarína Krokosová je študentkou v odbore Medzinárodné vzťahy na Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika, e-mail: krokosova@aol.com.

Bezpečnosť je všeobecnou hodnotou, preto môže byť, vzhľadom na jej vzťah k rôznym subjektom a objektom, interpretovaná odlišne. V súvislosti s korupciou by sme mohli hovoriť o bezpečnosti ekonomickej, resp. sociálnej. *„Ohrozenie ekonomickej bezpečnosti štátu ako kategórie hodnotenia sociálnej a hospodárskej reality sa stalo v dekáde deväťdesiatych rokov predmetom širšieho záujmu v oblasti politiky a vedy“* (Kurek, 2000, s. 283). Ekonomická bezpečnosť štátu je daná na jednej strane možnosťami, ktoré má hospodársky systém k dispozícii, aby realizoval hospodárske, politické a iné úlohy tak, aby boli zhodné so záujmami štruktúry, v rámci ktorej daný hospodársky systém existuje a na druhej strane schopnosťou tohto hospodárstva čeliť vonkajším tlakom (Lubbe, 1997). Všetky faktory, ktoré negatívne pôsobia na tieto schopnosti hospodárskeho systému akejkoľvek štruktúry – regiónu, štátu, zoskupenia štátov, medzinárodnej organizácie alebo celkového svetového politického systému, môžu narušiť ekonomickú stabilitu danej oblasti a tým zároveň narušiť jej bezpečnosť. Negatívne faktory spôsobujú ohrozenie, ktoré sa definuje ako jav, ktorý narúša hodnoty podstatné pre hospodársky systém a ten v dôsledku týchto vplyvov nie je schopný realizovať pridané hodnoty, ktoré má v danom prostredí vytvárať. V takom prípade už hospodársky systém nie je bezpečný sám osebe, a zároveň produkuje nestabilitu pre celkové bezpečnostné prostredie, pretože hlavnou úlohou hospodárstva je uspokojovanie potrieb spoločnosti a vytvorenie rezerv nevyhnutných na to, aby mohli byť realizované potreby mimo ekonomického rámca, pretože hospodárstvo vytvára materiálnu základňu pre všetky segmenty tvoriace bezpečnosť¹ (Kurek, 2000). Stabilita ekonomickej bezpečnosti je preto jednou z esenciálnych podmienok pre zaistenie niektorých ďalších existenčných potrieb, pre realizáciu ktorých je nevyhnutné disponovať hmotnou základňou, resp. kumulovaným majetkom, ktorý sa vytvára v stabilnom a bezpečnom hospodárskom prostredí. *„Ekonomická bezpečnosť je ohrozená, keď sa vonkajšie ekonomické parametre zmenia do tej miery, že sa sociálno-politický systém národa ocitne pod takým tlakom, ktorý spôsobí jeho zrútenie“* (Michalowski, 1990, s. 23). Prvky, ktoré môžu spôsobiť takéto ohrozenie, sú rôzne, najefektívnejšie je členiť ich podľa zdroja, kde vznikli, preto môžeme hovoriť o vonkajšom potenciáli ohrozenia a vnútornom potenciáli ohrozenia. **Kurek** k faktorom z vonkajšieho prostredia zaraďuje nedostatky v

¹ Takýmito segmentmi by mohlo byť napríklad materiálne zabezpečenie kapacít pre obranu štátu, alebo investície do zdravotníckeho zariadenia či školstva, sociálnej sféry a podobne.

hospodárskych spojeniach so zahraničím, ktoré sa môžu prejaviť napríklad v nadmernej závislosti na dodávkach dôležitých komodít pre fungovanie hospodárstva (nedostatočná diverzifikácia), alebo úverová závislosť, atď., pričom ku ohrozeniam s vnútorným pôvodom podľa neho patrí napríklad nevhodné prerozdeľovanie hrubého domáceho produktu, ďalej napríklad rôzne bariéry rozvoja ako veľkosť prírodných zdrojov, obmedzený počet obyvateľstva v produktívnom veku, pričom tieto faktory sa môžu prejaviť na bezpečnosti rôzne, napríklad ako deštruktívne sociálne konflikty, nedostatočný rozvoj infraštruktúry hospodárstva, deficit prostriedkov na modernizáciu, atď. (Kurek, 2000).

Korupcia ako súčasť agendy ekonomickej bezpečnosti

K takýmto vnútorným prejavom nestabilnej ekonomickej bezpečnosti môžeme zaradiť aj problematiku korupcie, nakoľko aj tá môže mať závažný vplyv na prerozdeľovanie národného kapitálu, no tiež na distribúciu moci v danej jednotke. Nie je nevyhnutné, aby mala iba vnútorný potenciál ohrozenia, pretože korupcia je fenomén, ktorý môže prenikať zvnútra navonok alebo naopak. Je to jav, s ktorým sa stretávajú všetky úrovne členenia bezpečnostného spektra z vertikálneho hľadiska². Hrozby je však možné členiť z rôznych ďalších hľadísk, jedným z nich, je aj členenie podľa sektorov, z ktorého vyplývajú hrozby vojenské, politické, ekonomické, ekologické, sociálne a kultúrne. Mnoho teoretikov je dnes v oblasti ekonomickej bezpečnosti značne skeptických a hovorí o sekuritizovaní a spolitizovaní tejto oblasti.

Danics napríklad hovorí, že je nutné odlíšiť skutočné problémy ekonomickej bezpečnosti od prejavov politizácie hospodárstva a tzv. prelievania bezpečnostných otázok z ekonomického sektora do iných sektorov. Do kategórie hrozieb ekonomickej bezpečnosti zaraďuje len faktory ako nezávislá mobilizačná vojenská kapacita a kríza, ktorá by mohla postihnúť medzinárodnú ekonomiku ako celok. (Danics, 2007) Z pohľadu klasického chápania bezpečnosti, by sme naozaj do okruhu hrozieb nemohli zahrnúť fenomén akým je korupcia, avšak autorka sa domnieva, že v súvislosti s novým, moderným chápaním bezpečnosti je tento jav súčasťou agendy ekonomickej bezpečnosti, nakoľko korupcia, ako negatívny jav, môže mať vplyv práve na mobilizovanie

² Z vertikálneho hľadiska je podľa Kodanskej školy, ktorá sa zaoberá výskumom v oblasti mieru a bezpečnosti možné členiť bezpečnosť na nasledujúce úrovne: globálne hľadisko, regionálne hľadisko, subregionálne hľadisko, lokálneho hľadisko a úroveň jednotlivcov.

vojenských kapacít a v konečnom dôsledku môže byť aj jedným z podnetov pre vznik ekonomickej krízy, resp. môže ešte zhoršiť jej priebeh.

Korupcia sa vníma ako jeden z najzávažnejších problémov ekonomického sektora nielen v Slovenskej republike. Otázky korupcie sú stále aktuálne už niekoľko desaťročí, pričom tento problém stále expanduje a účinné prostriedky pre boj s korupciou sa ešte nepodarilo nájsť. Autorka článku vníma korupciu ako fenomén ohrozujúci bezpečnostné prostredie a jeho stabilitu, t.j. ako bezpečnostnú hrozbu či riziko. Korupciu, jej definíciu, príčiny a dôsledky preto môžeme definovať tiež na základe sektorového prístupu k bezpečnosti, ktorý bol postulovaný Kodanskou školou a začleniť ju do agendy ekonomického sektora bezpečnosti.

Korupcia ako ohrozenie Slovenskej republiky

Slovenská republika a jej bezpečnostné prostredie totiž čelia rôznym podobám ekonomických hrozieb, ktoré majú aktuálne najväčší vplyv na bezpečnostnú situáciu na Slovensku. Tieto problémy majú často ďalekosiahle následky, ktoré degradujú bezpečnostnú úroveň a kvalitu bezpečnostného prostredia na Slovensku. Slovensko sa tak na jednej strane stáva neatraktívnym a nedôveryhodným partnerom a nadobúda nelichotivý status na medzinárodnej scéne, a na druhej strane vznikajú aj rôzne vnútroštátne problémy, ktoré môžu viesť k ohrozeniu statusu quo bezpečnostného prostredia v SR. Korupcia na všetkých jej rôznych úrovniach je jedným z najzávažnejších hrozieb pre stabilitu a rozvoj občianskej spoločnosti. Najväčšou prekážkou integrácie krajín bývalého východného bloku, Poľska, Československa, Maďarska, Juhoslávie, Rumunska, Bulharska, Albánska do Európskej únie je práve korupcia (Commission of the European Communities, 2003). Korupcia sa dá definovať ako hlavná hrozba na území SR od roku 1998. Korupcia totiž natoľko deformovala trhový mechanizmus, že viedla k nerovnováhe a zvyšovaniu sociálnej stratifikácie a k spomaleniu integrácie do Európskej únie aj do OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) (Baran, 2009).

„Korupcia je historicky premenlivý, negatívny spoločenský jav, ktorý okrem prijímania úplatku a podplácania (alias pasívneho a aktívneho úplatkárstva) zahŕňa aj akékoľvek iné správanie sa k osobám, ktoré majú zverené kompetencie vo verejnom alebo súkromnom sektore a smeruje k získaniu nenáležitých výhod akéhokoľvek druhu pre seba alebo pre iných“ (Hullová, 2007, s. 761).

Korupcia je jedným z najzávažnejších fenoménov, ktorý je súčasťou agendy ekonomického sektora bezpečnosti na Slovensku už niekoľko desiatok rokov, no napriek tomu sa stále nenaskytlo efektívne riešenie s dlhodobými účinkami. Stále viac výskumov potvrdzuje, že korupcia reprezentuje nielen degradáciu integrity a morálky, ale aj závažné prekážky v procese ekonomického rozvoja (Mauro, 2004). Korupcia je, ako sme už uviedli, jedným z dôvodov pomalej integrácie Slovenskej republiky do európskych, ale aj svetových integračných celkov a vnútroštátne spôsobuje sociálno-spoločenský úpadok a frustráciu obyvateľstva. Je to rovnako ekonomický, ako morálny, politický a etický problém, ktorý stavia Slovenskú republiku do pozície nespoľahlivej a nedôveryhodnej krajiny dovnútra voči obyvateľom, ale aj navonok, voči zahraničným partnerom, čo môže spomaliť hospodársky rast krajiny a rast životnej úrovne. *„Korupcia na Slovensku dosiahla také rozmery, že je možné považovať ju za systémovú poruchu, ktorá zasahuje všetky sféry fungovania spoločnosti“* (Zemanovičová, 2002, s. 182).

Definícia korupcie

Univerzálna definícia korupcie?

„Čo je korupcia? V rôznych krajinách existujú rôzne interpretácie toho, čo charakterizuje korupciu. Doposiaľ sa ešte ani multilaterálne medzinárodné fóra nezhodli na všeobecnej definícii. Dokonca ani v krajinách, ktoré sa roky zúfalo snažia zvráť boj s touto chorobou, tvorcovia politiky zápasia s obecným chápaním spôsobu, ako presne a jasne definovať korupciu“ (Furutan, 2005, s. 6).

Univerzálna definícia korupcie neexistuje. Najväčšie množstvo autorov (Kaufmann, 1997; Rose-Ackerman, 1999; Tanzi, 1998) sa zhoduje na všeobecnej definícii, že korupcia je jednoducho zneužitie verejného úradu na súkromné zisky, resp. zneužitie verejnej moci, úradu či authority pre získanie súkromného benefitu prostredníctvom úplatkov, vydierania, ovplyvňovania, nepotizmu, sprenevery a podvodov. Korupcia je skutočne faktorom, ktorý pôsobí na bezpečnostné prostredie mimoriadne negatívne. Jej dôsledky sú ďalekosiahle. Ohrozuje totiž rovnosť šancí, príležitostí, čo znamená, že vo svojej podstate ohrozuje demokraciu samotnú. V jej dôsledku sa krajina dostáva do mnohých ekonomických a sociálnych problémov a kríz, čím dochádza k materiálnym a ďalším škodám v hospodárstve krajiny. Existencia korupcie

a jej latentnosť spôsobuje, že prostriedky a nástroje na ochranu a obranu štátu často zlyhávajú a nie sú k dispozícii v čase, keď sú potrebné. Korupcia je v podstate prevracanie (zrada, zneužitie, sprenevera, manipulácia, využívanie) niečoho verejného (úrad, povinnosť, majetok, dôvera, peňažné prostriedky, zdroje, sila, vplyv) na niečo súkromné (výhoda, zisk, profit, benefit, prospech, úžitok, záujem) (Ledeneva, 2009). Všeobecne platná definícia korupcie neexistuje aj z dôvodu, že korupcia je fenomén, ktorý pôsobí v rôznych formách, na rôznych úrovniach a mnohými spôsobmi. *Z normatívneho hľadiska existujú rôzne typológie korupcie, v rámci ktorých sa jednotlivé typy korupcie rozlišujú a členia na základe: stupňa (malá, administratívna, štátna), frekvencie (rutinná alebo výnimočná, vykonávaná väčším alebo menším počtom aktérov), motivácie (z donútenia, dobrovoľne), úrovne (centralizovaná, decentralizovaná), rozmerov (predvídateľná, nemerateľná).* (Karklins, 2005, s. 34)

Účastníci a vysoká latencia

Procesu korupcie sa zúčastňujú dve strany. Prijímateľ a podplácajúci, niekedy sprostredkovateľ³. Korupcia je v podstate barter ziskovo výhodný pre obe strany a z toho dôvodu žiadna nemá záujem na prezradení korupčného aktu, nakoľko obe sú korupciou priamo dotknuté a právne postihnuteľné. Cieľom korupčného aktu je nadobudnutie neoprávnenej výhody stranou podplácajúceho prostredníctvom porušenia daných pravidiel stranou prijímateľa, ktoré môže spočívať v prekračovaní právomocí, neplnení povinností či zneužití právomoci verejného činiteľa a podobne. Korupcia je preto v podstate úmyselná odchýlka od formálnych povinností vo verejnej funkcii za účelom získať výhodu (Nye, 1967). Motiváciou pre prijímateľa je najčastejšie plnenie majetkovej povahy⁴, no objavujú sa aj plnenia nemajetkovej povahy⁵ (Hullová, 2007). Právne postihnúť korupciu je mnohokrát náročné aj z dôvodu,

³ Rozličné štúdie sa zhodujú na tom, že z konceptuálneho hľadiska sa korupcie zúčastňujú tri strany. Jedná sa o dvoch aktérov – klienta, ktorý dáva a agenta, ktorý berie, ale zároveň je zúčastnená vždy aj tretia strana, ktorá je v pozadí – tzv. princípál, ktorý je zvyčajne zákonodarca, alebo organizácia, ktorá stelesňuje verejný záujem a zamestnáva agenta na realizáciu pravidiel prijatých princípálom. Korupcia preto existuje len v podmienkach byrokratického poriadku s dostatočne hrubou čiarou medzi súkromným a verejným sektorom, kde existuje zmluvný vzťah medzi štátom a byrokratmi, ktorí sú platení za nasledovanie inštrukcií, ktoré sú dané princípálom (Ledeneva, 2009).

⁴ Poskytnutie peňazí, zaplatenie služby, poskytnutie rôznych služieb alebo vecí do užívania.

⁵ Poskytnutie sexuálnych služieb, zvýhodnenie iného neodôvodneným skrátením lehoty na vybavenie úradnej záležitosti, zvýhodnenie v kariérom postupe.

že o nej neexistuje hmotný dôkaz v podobe písomného dokladu a pod. Ďalšími komplikáciami, ktoré sprevádzajú skúmanie a odhaľovanie korupčných aktivít, sú najmä faktory ako napríklad nedostatočná pripravenosť kontrolných orgánov, nevôľa obyvateľstva pomáhať pri odhaľovaní, dokumentovaní a dokazovaní korupcie. Korupčná klíma na území Slovenskej republiky totiž spôsobuje dlhodobú frustráciu občanov, ktorá vedie k nedôvere voči orgánom a inštitúciám, ktoré vyšetrujú a zaoberajú sa korupciou v trestno-právnej rovine. To je aj jedným z dôvodov, prečo je korupcii vlastná tak vysoká miera latencie. Štatistické výskumy sa mnohokrát nezhodujú s reálnou situáciou a nereflektujú skutočné charakteristiky korupčnej klímy na Slovensku. Čísla, ktoré hovoria o odhalených, vyšetrovaných a potrestaných korupčných aktivitách sú príliš nízke v porovnaní s objektívnou realitou, s ktorou sa stretáva Slovenská republika denne (Hullová, 2007).

Príčiny korupcie

Kde a prečo vzniká korupcia?

Príčiny, prečo ku korupcii dochádza, sú rôzne. Priestor pre korupčné aktivity môže poskytovať vysoká miera zasahovania štátu do ekonomiky, stále modernejší konzumný spôsob života s dôrazom na veľkosť a objem majetku, ktorý jedinec nadobudol počas života. Ďalšou príčinou môže byť aj fakt, že korupcia má na Slovensku aj historické korene, najmä vzhľadom na obdobie od konca 2. svetovej vojny po rok 1989. V neposlednom rade existujú však aj praktické problémy štátnej správy a súdnictva, ktoré poskytujú živnú pôdu pre korupciu. Ide najmä o vágnosť právnych noriem, ich nejasnosť a absenciu kvalifikovanej výkonnej byrokracie⁶ (Hullová, 2007). Korupcia vzniká vďaka neadekvátnej implementácii a uplatňovaniu pravidiel a je podporovaná nedokonalými kontrolnými mechanizmami (Furutan, 2005). Jedným z dôvodov vágnosti formálnych pravidiel môže byť aj čoraz viac sa prehľbujúca medzinárodná integrácia a znižujúci sa význam štátu v procese vzdávania sa jeho suverenity v prospech medzinárodnej participácie. *„Vo všetkých týchto prípadoch neplatia normy hostujúcej krajiny, ale názor medzinárodných zástupcov záujmových skupín* (Matlary, 2007, s. 101). Potom môže dochádzať k tomu, že sa ani ich dodržiavanie nevynucuje a to umožňuje voľnosť

⁶ Táto byrokracia by však mala spĺňať základné podmienky - a to byť: stabilizovaná, málo početná, prestížna, na úrovni finančne zabezpečenými zamestnancami.

v rozhodovaní. „*Aktéri trhového hospodárstva majú na medzinárodnej úrovni oveľa väčší vplyv ako politické kontrolné systémy*“ (Matlary, 2007, s. 103). Voľnosť v rozhodovaní patrí medzi najzávažnejšie faktory, pretože možnosť rozhodnúť slobodne v procese udeľovania licencií, pokút, certifikátov, povolení, súdnych rozhodnutí, pridelenia zákazky vo verejnom obstarávaní, privatizácie, získavania úveru, dotácie, udeľovania výnimiek, atď. vytvára priestor pre korupčné machinácie⁷. Najčastejším porušením pravidiel za úplatok v tejto oblasti je najmä nečinnosť verejného činiteľa.⁸ Korupcia vzniká vďaka tomu, že podnikateľské prostredie sa nezveľaďuje a nezvyšuje sa jeho kvalita a vďaka tomu zlyhávajú štátne trhové a regulačné mechanizmy pre intervenciu vo verejnej administrácii (Furutan, 2005). Ak sa do vzorca⁹ pridá faktor nízkej transparentnosti vo verejnom sektore, dostávame ideálne prostredie¹⁰ pre korupčné aktivity.

Celospoločenská paranoja

Verejnosť predstavuje subjekt aj objekt korupcie. Verejnosť ako objekt korupcie je jej obeťou, ale verejnosť ako jej subjekt predstavuje jej súčasť a zároveň sa tak stáva jej príčinou. Verejnosť je totiž prostredím, v ktorom prežíva atmosféra nedôvery a podozrievavosti voči administratíve. Vzniká tak akási celospoločenská paranoja, že všetko je skorumpované. Práve táto príčina je tá najzávažnejšia, pretože bude pretrvávať aj napriek existencii dokonalých inštitúcií, byrokracie či formálnych pravidiel. Sociálny kapitál, akým disponuje Slovenská republika, je definovaný už od čias totalitného režimu, pretože toto obdobie na Slovensku na ďalších niekoľko dekád upevnilo základy korupcie, ktoré však vznikli ešte v období stredoveku¹¹. V časoch centrálne riadenej ekonomiky bolo totiž na Slovensku pasívne správanie sa občanov voči systému

⁷ Miera, do akej táto oblasť poskytne korupcii priestor, závisí od toho, ako sú definované pravidlá, postup, stupne, odôvodňovanie, verejná kontrola rozhodnutia (Beblová, Zemanovičová, 2003).

⁸ Tolerovanie neúplných podkladov, neudelenie pokuty, odpustenie sankcie, neodobratie vodičského preukazu, nevzatie do vyšetrovacej väzby, neudelenie pokuty (Beblová, Zemanovičová, 2003).

⁹ Korupcia = monopol + voľnosť v rozhodovaní – transparentnosť (Klitgaard, 2000).

¹⁰ Takýmto ideálnym prostredím môžu byť tieto oblasti: verejné obstarávanie, pridelenie pozemkov, výber daní, vymenovanie do verejných funkcií, miestna správa, pridelenie prostriedkov zahraničnej pomoci, hospodárenie štátnych monopolov, privatizácia (Pope, 2000).

¹¹ Od polovice 13. storočia sa stolice členili na slúžnovské okresy, na ich čele stál slúžny, ktorý mal silné kompetencie v oblasti celej stoličnej agendy. Slúžných volila generálna kongregácia spomedzi bohatých šľachticov. V praxi sa však slúžnymi často stávali chudobní zemanovia, ktorí boli ľahko zmanipulovateľní a podplateľní. (Mrva, 2001)

prirodzené. Systém priam vyžadoval pasivitu a subordinácia občanov voči štátu. Štát bol prostriedkom na ovládanie nás, ktoré sa mu bez väčších protestov podriaďovali. Nespokojnosť s režimom a správou vecí verejných nepatrila k oblastiam, ktoré by boli súčasťou otvorených diskusií. Navyše dochádzalo k chronickej nerovnováhe na trhu v súvislosti s niekoľkonásobne vyšším dopytom než ponukou. Nedostatkové tovary a služby predstavovali kapitál, ktorý bol základom pre tých, ktorí mali k nim nepovolený prístup a mohli o nich nezákonne rozhodovať. Medzera medzi dopytom a ponukou takto zabezpečila korupcii živnú pôdu. *„V súčasnosti prevládajúca korupčná paradigma vznikla počas deväťdesiatych rokov ako reakcia na integračné tendencie postkomunistických krajín do globálneho systému po Studenej vojne“* (Ledeneva, 2009, s. 69). Táto paradigma vznikla na základe špecifických faktorov, ktoré sa v tom období začali objavovať, ako napríklad kolaps centrálne plánovaných ekonomík, nárast počtu demokratických režimov so slobodnými médiami, globalizácia, zvýšený význam medzinárodných organizácií, vzrastajúca úloha nevládných organizácií a v neposlednom rade privatizácia a reštrukturalizácia ekonomických inštitúcií (Ledeneva, 2009).

Jednotlivec obeťou?

Tieto historické skúsenosti sú dnes reflektované najmä v postoji jednotlivca, ktorý sám seba definuje ako obeť korupcie, ktorá musí pre zabezpečenie svojej existencie vykonávať korupčné aktivity a byť priamym účastníkom malej korupcie v každodennom živote, nakoľko má z toho prospech a výhody, ktoré by za iných okolností nezískal. Nízka úroveň trestného postihovania korupčných aktivít vedie k demotivácii jednotlivca dodržiavať systémové pravidlá a motiváciou sa preňho stáva najmä zisk. Takto vznikajú tzv. korupčné normy, alebo neformálne korupčné pravidlá, ktoré začleňujú korupciu do bežného života a vyčleňujú jednotlivcov, ktorí sa jej rozhodnú vyhýbať, až na okraj spoločnosti a takmer celkom im zabráňujú získať akékoľvek, aj oprávnené výhody. Neexistuje ani odmena, ktorej by sa im dostalo za ich morálne konanie. V takomto prostredí sa následne veľmi ťažko presadzujú protikorupčné normy (Beblavá, Zemanovičová, 2003).

Implikácie korupcie pre bezpečnosť na jednotlivých úrovniach

„Korupcia má investičné procesy, rast a zle smeruje verejné prostriedky; korupcia systematicky prerozdeľuje bohatstvo v prospech tých, ktorí majú konexie a peniaze formovať systém; korupcia sa správa ako regresívna daň postihujúca najmä malých podnikateľov mikropodniky a chudobných; korupcia narúša dôveryhodnosť štátnych inštitúcií a je spojená s organizovaným zločinom; pre právoplatných daňovníkov korupcia narúša kvalitu verejných služieb, na ktorú sa občania spoliehajú, a za ktoré odvádzajú dane“ (World Bank & the United States Agency for International Development, 2005, s. 5).

Úroveň indivíduí

Ak by sme analýzu začali od najnižšej úrovne, t.j. od úrovne jednotlivca, potom môžeme hovoriť o nepriamych a priamych dôsledkoch korupcie. Jednotlivec sa totiž priamo nemusí stať aktérom korupcie, ale môže nepriamo znášať jej konzekvencie. *„Korupcia spôsobuje, že ekonomika nevyužíva svoj potenciál a občan dostáva menej“* (Beblavá, Zemanovičová, 2003, s. 103). To znamená, že financie, ktoré daňový poplatník poskytuje a musí odvádzať štátu zo svojich príjmov, nie sú využívané efektívne. Navyše daňový poplatník toto neustále zadlžovanie štátu, ale obohacovanie verejných činiteľov zaplatí vo vyšších cenách potravín, liekov, učebníc a podobne, pretože štát musí zákonite v iných oblastiach začať šetriť. Korupcia okrem toho obmedzuje realizovateľnosť sociálnych projektov, to znamená, že občan prichádza o študijné výhody, zdravotné a sociálne výhody a rôzne dávky, ktoré slúžia na prevenciu proti chudobe, čoho dôsledkom je, že na hranici chudoby žije čím ďalej tým viac jednotlivcov. *„Pre najchudobnejšie krajiny dokáže úroveň korupcie vytvoriť pomyselnú hranicu medzi životom a smrťou, v momente, ak sa financie a materiálne prostriedky určené pre nemocnice a na zabezpečenie pitnej vody stávajú súčasťou korupcie“* (Floristeanu, 2010, s. 255 - 256).

Jednotlivec sa stáva priamym účastníkom korupcie väčšinou iba v prípadoch malej korupcie, čo nemá preňho fatálne dôsledky, no na druhej strane ak si istotu, že lekár vykoná svoju prácu poctivo a správne, musí zabezpečiť tým, že lekárovi poskytne úplatok, opäť musí obmedziť svoj vlastný finančný rozpočet, ktorý mu slúži na zabezpečovanie svojich základných životných potrieb. K podobnej situácii však nedochádza len v zdravotníctve, ale aj v školstve a súdnictve, atď.

Úroveň lokality

Na skupinovej, resp. lokálnej úrovni môžeme hovoriť o ekonomickom sektore bezpečnosti krajov, okresov, miest a obcí. Ekonomický sektor je ohrozený najčastejšie opäť neefektívnym procesom rozhodovania, zlým prerozdeľovaním zdrojov a finančných prostriedkov a nespravodlivými verejnými súťažami. To môže spôsobovať, že do samosprávneho kraja neprichádzajú zahraniční ani domáci investori, nakoľko nie sú pre nich vytvorené správne podmienky, čo zas môže spôsobovať nedostatok pracovných príležitostí pre obyvateľov a tým pádom v kraji, obci, či meste môže nastať ekonomická a hospodárska stagnácia, až úpadok.

Štátna korupcia

Korupcia na úrovni štátu má za dôsledok neefektívne hospodárenie s verejnými prostriedkami a neefektívnu alokáciu vzácnych statkov. *„Korupcia a zlé riadenie štátu môže bezprostredne postihnúť reformy, ekonomickú výkonnosť, daňové príjmy krajiny, verejné výdavky, a fiškálny deficit“* (Floristeanu, 2010, s. 255). Pri vysokej miere korupcie by potenciálne mohlo dôjsť k ovládnutiu štátu súkromnými záujmovými skupinami a firmami¹² a paralizácii politického systému. Takáto situácia by mohla mať ďalekosiahle ekonomické a sociálne dôsledky, pretože systém by sa musel prispôbiť skupine privilegovaných jednotlivcov. Okrem toho, že korupcia narúša ekonomický rast, vytvára aj prostredie nerovnosti, pretože narúša spoľahlivosť vlády a efektívne fungovanie štátnych inštitúcií. Vzhľadom na neefektívne administratívne riadenie štátu potom môže dochádzať k prílišnej administratívnej náročnosti a tvorbe administratívnych bariér, ktoré neumožňujú podnikateľom a iným subjektom na trhu efektívne hospodáriť, pretože im vytvárajú príliš vysoké náklady na styk s prostredím. To vytvára neistotu pre podnikateľov a zhoršuje kvalitu podnikateľského prostredia v rámci štátu. Krajina tak stráca dôležitý prílev zahraničného kapitálu, ktorý je kľúčový pre tak nesamostatnú krajinu ako Slovensko.

¹² Ovládnutie štátu podnikateľskými subjektmi znamená ich snahu ovplyvňovať legislatívne procesy, rozhodnutia vlády, súdov a iné regulácie prostredníctvom úplatkov poskytovaných verejným činiteľom, napr. prostredníctvom financovania politických strán (Beblavá, Zemanovičová, 2003).

Regióny, integrácie a korupcia

Na regionálnej úrovni Európska únia ako inštitúcia, resp. regionálna organizácia disponuje silnými kompetenciami v oblasti ekonomickej, politickej a bezpečnostnej alebo obrannej. Avšak ešte stále svojim členským štátom ponecháva niektoré rozhodovacie právomoci, aby nedochádzalo k narušaniu princípov Vestfálskeho systému, teda k narušaniu suverenity štátov. V súvislosti s tým však dochádza k ohrozeniu ekonomickej bezpečnosti únie, nakoľko voľný priestor, ktorý EÚ ponecháva pre rozhodovacie aktivity, mnohokrát slúži ako živná pôda pre korupciu. Najdiskutovanejšou témou je poskytovanie eurofondov a ich čerpanie. Často dochádza k ich nadbytočnému plytvaniu, neefektívnemu hospodáreniu s nimi. Peniaze určené na ekologické, vzdelávacie, medicínske projekty a projekty na zveľaďovanie bohatstva krajiny za účelom dobehnúť ostatných vyspelejších členov EÚ, sa často premrhávajú a strácajú sa v rôznych korupčných aktivitách členských štátov, resp. verejných činiteľov a inštitúcií členských štátov.

Globálna úroveň

Na medzinárodnej úrovni sa referenčným objektom stáva ekonomická bezpečnosť, resp. ekonomický sektor bezpečnosti globálneho politického a ekonomického systému. Nemožno hovoriť o konkrétnych korupčných aktivitách, ale o tzv. nespravodlivosti. K tejto nespravodlivosti dochádza napríklad v čase, keď päť krajín, ktoré sú stálymi členmi Bezpečnostnej rady Organizácie spojených národov (BR OSN), disponuje legitimitou rozhodovať o budúcnosti a osude krajiny, ktorá potrebuje pomoc a uznáva sa na tom, či vyšle na pomoc svoje jednotky, alebo nie. Pri tomto rozhodovaní však nezohráva úlohu morálne cítenie, resp. svedomie jednotlivých členov BR OSN, ale ekonomické kalkulácie. *„Morálnosť nie je normatívnym stupňom, ktorý stojí nad operatívnymi možnosťami, ktoré majú na výber vojenský veliteľia, morálna stránka veci a realistické rozhodnutie o vojenských a politických rozhodnutiach sú dva odlišné spôsoby rozhodovania o jednej veci. Nie je nemorálne zaváhať, ako sa to stalo v Bosne, keď západ ostal nečinný, ak sa na to dívame zo sebeckého uhla pohľadu alebo dokonca v najhrubšom prejave zo všetkých – ak sa rozhodujeme podľa finančných výdavkov“* (Vogel, 1996, s. 6). Ide o zistenie, nakoľko sa oplatí pomáhať, intervenovať a zasahovať do rozvoja danej krajiny, a aké ďalšie zisky by to intervenujúcim štátom prinieslo.

Je korupcia politickými elitami vnímaná ako bezpečnostné riziko?

Odpoveď na túto otázku nie je jednoznačná napriek tomu, že korupčné aktivity sú podľa Trestného zákonníka formálnym trestným činom, nie je možné jednoznačne usúdiť, či je vnímaná ako bezpečnostné riziko, pretože samotná nevojenská bezpečnosť a ostatné jej komponenty ešte nie sú v spoločnosti natoľko ustálené a etablované ako klasické chápanie bezpečnosti, t.j. prevažne vojenské otázky vojny a mieru.

Korupcia v rámci Bezpečnostnej stratégie SR

Sčasti by odpoveď mohol poskytnúť dokument, v ktorom SR definuje svoje bezpečnostné ciele, aktivity, požiadavky, ale aj hrozby a riziká - Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky. Bola prijatá Národnou radou SR v roku 2005. Je ústredným dokumentom, ktorý reprezentuje bezpečnostnú klímu na Slovensku. Z tohto dokumentu by mali vychádzať všetky čiastkové bezpečnostné stratégie. Je otázne, či by v prípade vyhrotenia bezpečnostného problému ekonomického sektora bolo možné v stratégii nájsť účinné riešenie, resp. odporúčaný postup. „*Pri možnej aktualizácii (redefinovaní?) našej bezpečnostnej stratégie by sme sa preto nemali vyhnúť ekonomickej dimenzii bezpečnosti tak vo vnútornom chápaní bezpečnosti štátu a občana ako aj z vonkajšieho hľadiska...*“ (Nečej, 2008, s. 226). Obsahovo je dokument rozčlenený do rôznych častí. V prvej časti sú definované bezpečnostné záujmy Slovenskej republiky, ďalej bezpečnostné prostredie SR, bezpečnostná politika SR.

Keďže jedným zo základných bezpečnostných záujmov SR podľa Bezpečnostnej stratégie je rozvíjať demokratické štátne zriadenie, právny štát a trhovú ekonomiku, javí sa korupcia ako jeden z prvoradých bezpečnostných problémov SR. Vzhľadom na to, že ekonomický sektor sa nestal jednou z primárnych oblastí Bezpečnostnej stratégie¹³, aj korupciu nachádzame

¹³ Prvky ekonomického sektora bezpečnosti nachádzame v čl. 15, ktorý definuje globalizáciu ako tendenciu, ktorá ovplyvňuje bezpečnostné prostredie, rovnako ako aj ekonomická integrácia štátov, nerovnomernosť vývoja regiónov, demografický vývoj, migračné pohyby, rast závislosti od životne dôležitých zdrojov, ktoré sú čím ďalej tým viac obmedzené. Ďalej v čl. 20, ktorý sa venuje problematike zlyhávajúcich štátov a ich vplyvu na bezpečnostné prostredie, v súvislosti s nimi pojednáva o podmienkach zneužívania moci, potláčania demokracie, korupcii, obchodovaní s ľuďmi, zbraňami a drogami, organizovanom zločine. Čl. 21 pojednáva o regionálnych konfliktach, kt. vytvárajú podmienky pre organizovaný zločin a negatívne ovplyvňujú ekonomický rozvoj týchto regiónov. Čl. 26 sa primárne zaoberá globalizáciou a jej pozitívnymi a negatívnymi dopadmi najmä v súvislosti s globálnymi ekonomickými subjektmi, ktoré majú stále väčší vplyv na svetový vývoj.

v súvislosti s bezpečnosťou SR iba v čl. 48 tretej kapitoly Bezpečnostnej stratégie, v podkapitole Bezpečnosť občana a štátu. V tomto článku sa SR zaväzuje, že bude naďalej vytvárať a posilňovať právne, ekonomické, mediálne prostredie a vytvárať nástroje na prevenciu a elimináciu organizovaného zločinu. Spravodajské zložky, polícia a prokuratúra majú spolu so súdmi byť inštitúciami, ktoré slúžia na boj proti korupcii a organizovanému zločinu na každej úrovni. V tomto článku sa SR taktiež zaväzuje posilňovať istoty občanov v právnej oblasti, zaväzuje sa chrániť súkromný a verejný majetok a poriadok. Taktiež v tomto článku SR deklaruje podporu medzinárodnej spolupráce v týchto oblastiach (Bezpečnostná stratégia SR, 2005). Pre problematiku korupcie z medzinárodného hľadiska je dôležitý aj článok 54 Bezpečnostnej stratégie, v ktorom sa SR zaväzuje aktívne spolupracovať na zastavení ekonomickej nerovnováhy tým, že bude dôsledne naplňovať ciele stanovené Svetovou obchodnou organizáciou. SR sa zaväzuje k tomu, že prispeje k zachovávaniu transparentnosti a predvídateľnosti svetového obchodu. SR sa v tomto článku tiež zaväzuje poskytovať rozvojovú pomoc priamo alebo prostredníctvom multilaterálnych donorov (Bezpečnostná stratégia SR, 2005).

Záver

Zaujímavé a značne kontroverzné sú tvrdenia autorov zo 60. rokov (Leff, 1964; Huntington, 1968). Zastávajú názor, že osoh z korupcie môže prevyšovať jej negatívne dôsledky. *„Pre ekonomický rast je už horšia ako spoločnosť s rigidnou precentralizovanou a nečestnou byrokraciou len jedna vec, a to rigidná, precentralizovaná a navyše čestná byrokracia“* (Huntington, 1968, s. 386). V tomto zmysle je korupcia pokladaná za šampióna, ktorý pozitívne stimuluje efektivitu ekonomiky, na rozdiel od dusivej štátnej byrokracie. Avšak, v prostredí hospodárstva Slovenskej republiky, ktoré nedisponuje silným ekonomickým rastom a vysokým HDP, korupcia v prvom

Čl. 28 definuje ekonomickú nerovnováhu ako zdroj nestability a ako bezpečnostnú hrozbu, ktorá vedie k veľkým rozdielom v životnej úrovni, ktoré vedú k útokom na demokratické inštitúty a rozvoj ekonomiky. Čl. 30 a 56 sa zaoberajú energetickou problematikou. Čl. 39 definuje subjekty hospodárskej mobilizácie, a subjekty finančného trhu – bankovníctvo, kapitálový trh a poisťovníctvo ako tradičné nástroje bezpečnostnej politiky. Čl. 52 sa snaží odpovedať na problematiku globalizácie. Zaväzuje SR prijímať opatrenia potrebné na minimalizovanie jej negatívnych dôsledkov a to najmä vyťažovania obmedzených surovinných zdrojov a nerovnomerného prerozdelenia a vývoja regiónov. V čl. 53 sa SR zaväzuje spolupracovať pri riešení problémov obchodovania so zbraňami, ľuďmi, pri humanitárnej a rozvojovej pomoci (Bezpečnostná stratégia SR, 2005).

rade vytvára netransparentné a nekontrolovateľné finančné prostredie a zlú hospodársku klímu. Zároveň spôsobuje rozpory vo vnútri režimov, čo sa prejavuje nekonzistentnou ekonomickou politikou pri striedaní politického spektra pri voľbách do zákonodarných zborov. Tento fenomén tiež umožňuje vznik tzv. tieňovej ekonomiky a nárast ekonomickej kriminality. Má za výsledok recyklovanie resp. pranie špinavých peňazí a tým aj znižuje účinok legislatívy, ktorá ju má postihovať. V dôsledku existencie korupcie taktiež vzniká sociálne napätie, ktoré je spôsobené zvyšovaním asymetrie medzi spoločenskými skupinami.

Korupcia je fenomén, ktorý napriek existencii formálnych legislatívnych noriem, ktorých účelom je postihovať korupčné aktivity, stále pretrváva a dokazuje, že tieto legislatívne pravidlá sú nepostačujúce na boj s ňou. Je potrebné si totiž uvedomiť, že samotný korupčný akt nemá len jednu úroveň, na ktorej aktéri spáchajú korupčný trestný čin, ktorý by mal byť následne potrestaný. Korupcia pozostáva z viacerých dimenzií, ktoré je potrebné pri riešení korupčných káuz spojiť do jedného celku a tak dosiahnuť, že neostane za korupciu potrestaný len čiastkový účastník tohto aktu, ale postihne sa komplexne celá korupčná činnosť týkajúca sa daného prípadu. Efektívnym riešením pre zaistenie toho, aby nebolo možné korupčnú aktivitu zopakovať, by bolo zabezpečiť maximálnu transparentnosť všetkých informácií súvisiacich s finančnými tokmi v danej oblasti. Riešením by tiež bolo, ak by sa v rámci boja proti korupcii pristúpilo ku kooperatívnym riešeniam na viacerých úrovniach a boj s týmto fenoménom by sa stal súčasťou agendy každej verejnej, ale aj súkromnej inštitúcie, ktoré majú potenciál ovplyvňovať dynamiku hospodárskych vzťahov.

V súčasnosti existuje minimálna pravdepodobnosť, že by vyspelí politickí aktéri, ku ktorým určite patrí aj Slovenská republika, boli iniciátormi vzájomného otvoreného vojenského konfliktu. Dnešné vyspelé štáty sú skôr vystavované práve nevojenským rizikám a hrozbám súvisiacim s rôznymi sektormi bezpečnosti, vrátane ekonomického sektora. Dynamika súčasných hospodárskych vzťahov často spôsobuje ekonomické hrozby a riziká, ktoré deformujú kvalitu jednotlivých národných ekonomík a ktoré na seba v procese vzájomnej ekonomickej integrácie a kooperácie narážajú, čo môže viesť k vzniku bezpečnostnej krízy na rôznych úrovniach (lokálna, subregionálna, regionálna, globálna). V súvislosti s takými negatívnymi javmi, k akým korupcia rozhodne patrí, možno sumarizovať záver, že v dnešnej dobe sú najmä

nevojenské riziká tými faktormi, ktoré vplyvajú na stabilitu bezpečnostného prostredia.

Literatúra:

BARAN, J. 2009. Hospodárska bezpečnosť v Slovenskej republike: Príbehy a fakty. In: *Bezpečnostné fórum '09. 2009: Zborník príspevkov z II. medzinárodnej vedeckej konferencie v Banskej Bystrici 21. apríla 2009.* Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov. ISBN 978-80-8083-790-7. s. 151 - 156.

BARAN, J. 2009. Možné geopolitické dôsledky prebiehajúcej hospodárskej krízy.[online]. Ares: *Crisis&Conflict Monitoring Network*. [Cit. 8. 11. 2010]. Dostupné na Internete:
http://www.projectares.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=1210&Itemid=423

BEBLAVÁ, E. - ZEMANOVIČOVÁ, D. 2003. *Krajinka rovných a rovnejších? Slovensko a korupcia*. Bratislava: Kaligram. 2003. ISBN 80-7149-563-8. 207 s.

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky. 2005. [online] Národná Rada SR: Ministerstvo Obrany SR. [cit. 12.2.2011] Dostupné na internete:
<http://www.mod.gov.sk/data/files/833.pdf>

COMMISSION of the EUROPEAN COMMUNITIES. 2003. *The Western Balkans and European integration*. [online]. Brussels: CEC. 2003. [cit. 23. 2. 2011]. Dostupné na internete:
http://www.cespi.it/STOCCHIERO/dossierBalcani/eu_WBIntegration.pdf

DANICS, Š. 2007. *Bezpečnostní politika*. Praha: Policejní akademie České republiky. 2007. 187 s. ISBN 978-80-7251-263-8.

FLORISTEANU, E. 2010. Causes and Effects of Corruption. In: *Revista Academiei Fortelor Terestre*, roč. 15, 2010, číslo 2. ISSN 15826384. s. 251 - 257.

FURUTAN, O. 2010. Corruption in Slovakia: ethical issues from a systematic point of view. In: *Journal of Academic and Business Ethics*. [online]. Academic and Business Research Institute. 2010. [cit. 12.3.2011]. Dostupné na internete: <http://www.aabri.com/manuscripts/10533.pdf>

- HULLOVÁ, M. 2007. Korupcia a možnosti jej kontroly. In: *Panoráma globálneho globálneho bezpečnostného prostredia 2006 - 2007*. Bratislava: Ministerstvo obrany SR-Odbor bezpečnostnej a obrannej politiky. 2007. ISBN 978 -80 - 89261 - 11 -6. s. 759 - 773.
- HUNTINGTON, S. 1968. *Political Order in Changing Societies*. New Heaven: Yale University Press. 1968. ISBN 0300011717. 500 s.
- KARKLINS, R. 2005. *The System Made Me Do It: Corruption in Post-communist Societies*. Cambridge: Cambridge University Press. 2005. ISBN 7656-1633-5.
- KAUFMANN, D. 1997. Corruption: the facts. In: *Foreign Policy*, roč. 107, Summer. s. 114 - 131
- KLITGAARD, R. 2000. *Corrupt Cities: A Practical Guide to Cure and Prevention*. Oakland: Institute for Contemporary Studies; Washington: World Bank Institute. 2000. ISBN 1-55815-511-2.
- KUREK, S. 2000. Ohrožení ekonomické bezpečnosti státu. In: *Ekonomická bezpečnost země střední velikosti*. Brno: Akademie obrany. 2000. ISBN 80-85960-17-6. s. 283 - 300.
- LEDENEVA, A. 2009. Corruption in Postcommunist Societies in Europe: A Re-examination. In: *Perspectives on European Politics and Society*, roč. 10, 2009, číslo 1. ISSN 1570-5854. s 69 - 86.
- LEFF, N. 1964. Economic Development Through Bureaucratic Corruption. In: *American behavioral Scientist.*, roč. 8, 1964, číslo 3. ISSN 0002-7642 s. 8 - 14
- LUBBE, A. Bezpieczenstwo ekonomiczne panstwa. In: *Sprawy miedzynarodowe*. 1997. č. 4
- MATLARY, J.H. 2007. *Ľudské práva ohrozené mocou a relativizmom*. Bratislava: Vydavateľstvo Michala Vaška. 2007. ISBN 978-80-7165-648-7. 221 s.
- MAURO, P. 2002. *The Persistence of Corruption and Slow Economic Growth*. In: IMF Working Papers. [online]. 2002. [cit.15. 2. 2011]. Dostupné na Internet: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2002/wp02213.pdf>
- MICHALOWSKI, S. 1990. *Bezpieczenstwo ekonomiczne*. Varšava: PIMS. 1990. s. 23
- MRVA, I. 2001. História vývoja samosprávy na území Slovenska. In: *Obecné noviny*. roč. 11, 2001, číslo 41.

- NEČEJ, E. 2008. Ekonomická bezpečnosť v bezpečnostnej stratégii Slovenskej republiky - Potrebujeme komplexnejší prístup? In: *Bezpečnostné fórum '08. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou v Banskej Bystrici 13. februára 2008*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, 2008. ISBN 978-80-8083-575-0. s. 224-231.
- NYE, J. 1967. Corruption and Political Development: A Cost-benefit Analysis. In: *American Political Science Review*, roč. 61, 1967, číslo 2. ISSN 0003-0554. s. 417 - 427.
- POPE, J. 2000. *Protikorupčná príručka: skúsenosti z celého sveta*. Preklad: Zemanovičová D., Sičáková E. Prešov: Róbert Vico. 2000. ISBN 80-967382-3-2. 157 s.
- ROSE-ACKERMAN, S. 1999. *Corruption and Government: Causes, Consequences and Reform*. Cambridge: Cambridge University Press. 1999. ISBN 9780521659123. 282 s.
- TANZI, V. 1998. Corruption around the world. [online]. *IMF Staff Papers*, vol. 45, 1998, č. 4. [cit. 3.3.2011]. Dostupné na internete: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/staffp/1998/12-98/pdf/tanzi.pdf>
- VOGEL, T. 1996. *The Politics of Humanitarian Intervention*. [online]. *Journal of Humanitarian Assistance*. [cit. 13. 3. 2011]. Dostupné na internete: <http://jha.ac/articles/a011.htm>
- WORLD BANK & the UNITED STATES AGENCY for INTERNATIONAL DEVELOPMENT. 2005. *Corruption in Slovakia: Results of diagnostic surveys*. [online]. Worldbank: Siteresources. [cit. 7.3.2011]. Dostupné na internete: <http://siteresources.worldbank.org/INTWBIGOVANTCOR/Resources/slovrep44.pdf>
- ZEMANOVIČOVÁ, D. 2002. Ekonomické aspekty korupcie. In: *Ekonomický časopis*, roč. 50, 2002, číslo 2. ISSN 0013-3035, s. 182 - 196